

Annie v kraji výtečníků

To mladé trdlo, co se na letním táboře hned vyspí s hlavním vedoucím? Ano, to je ona francouzská spisovatelka... Ta vyděšená studentka, co zoufale hledá, jak ukončit nechtěné těhotenství? Ano, to je loňská nositelka Nobelovy ceny. Ta ctihodná dáma, co má o třicet let mladšího milence? Ano, to je taky ona, jmenuje se Annie Ernauxová.

ONDŘEJ
HORÁK
literární kritik

Největší odbornicí na Annie Duchesnovou je bezesporu Annie Ernauxová. A pokud leckteré reklamy na krémy, mýdla a depilační pomůcky vyzývají ženy, aby pečovaly o své tělo, potom francouzská nositelka Nobelovy ceny celým svým dílem ukazuje, že pečuje o svůj život. Jak by asi zněl reklamní slogan na její literární úspěch? Patrně: chceš Nobelovu cenu? Rádně se prozkoumej! Protože Annie Ernauxová je de facto jedinou historičkou specializující se na Annie Duchesnovou, což je pochopitelně její jméno za svobodna, a takéž na samotnou Annie Ernauxovou (1940).

Svédčí o tom i tři nové texty, které právě vydalo v překladu Tomáše Havla nakladatelství Host. A rovněž jejich motta. *Mladík*: „O čem nenapišu, to se nezavší a zůstane jen prožitě.“ *Událost*: „Mám dvojí přání: aby se událost stala psaním. A aby se psaní stalo událostí.“ *Paměť dívky* zas nabízí citát z písničky od Supertramp: „I know it sounds absurd but please tell me who I am.“

A léta běží, vážení...

Ale to není jediná repetice, co se týče těchto tří textů. Loni Host krátce před udělením Nobelovy ceny vydal Annie Ernauxové knihu *Roky* (2008), jež byla daleko objemnější než nyní vydané svazky. A taky po letech tuto autorku připomněl českým čtenářům, neboť dosud zde byl publikován v roce 1995 jediný svazek, který nabídl dva texty – *Misto a Obyčejná žena* – týkající se spisovatelčiných rodičů.

Roky jsou vnímány jako vrchol tvorby Annie Ernauxové i proto, že vlastně shrnují celý dosavadní životaběh. Nyní do češtiny přeložené prózy jsou naopak texty, kde literátka ohledává určitý detail detailněji. Jsou to tedy zvětšeniny jistého okamžiku či etapy v jejím životě. O všech už jsme četli v *Rocích*, přičemž některé tyto prózy v originále vyšly před nimi, jiné naopak až po nich.

Mladík, publikovaný loni, ale napsaný podle informace pod textem v letech 1998–2000, má pouhých patnáct stránek a pojednává o tom, jak zralá žena po menopauze má o třicet let mladšího milence, nad nímž má navrch v tom smyslu, že je zabezpečená, zatímco on je chudý. Její handicap je ovšem nabíledni: on je mladý, ona již ne, potažmo on může mít děti, ona už přirozenou cestou nikoli.

Je důležité říct, že Annie Ernauxová sice píše výhradně o tom, co se jí týká, ale nikdy to nepůsobí sebestředně – a to nejen proto, že si libuje v uvádění dobového kontextu: knih, které se tehdy četly, písniček, které byly tenkrát populární, filmů, na které se chodilo do kina, a politiků, kteří tehdy byli u moci a zklamávali své voliče. Je to především proto, že svůj život a své pohyby zkoumá, zpětně rekonstruuje. Pokouší se. Z téhož důvodu o sobě někdy mluví jako o ní – opět tu nejde o sebemytizaci, nýbrž o vyjádření skutečnosti, že Annie se sama pro sebe stává měňavkou, již pozoruje pod čochkami spisovatelského mikroskopu.

Proč tam jsem?

V *Rocích* tak o tom, co je rozpitváno v *Mladíkovi*, čteme: „Když se nad tím zamyslí, tak je jí jasné, že zásadním prvkem jejich vztahu, pokud jde o ni, není sex – chlapec jí umožňuje zažít to, o čem si myslela, že už nikdy nezažije... Je to jen jako, avšak to opakování dodává na skutečnosti jejímu mládí, prvním zkušenostem, všemu „poprvé“, co se ten-

krát zjevovalo tak náhle a nečekaně, že to nedávalo žádný smysl. Nedává ho o nic víc ani teď, opakování jen vyplňuje prázdno a přináší iluzi naplnění.“

Mladý muž působí jako jakýsi stroj času, na němž se vypravěčka chce projet, aby se zas dostala tam, kam se ale již nikdy dostat nemůže. Samozřejmě se tu nabízí dvě základní otázky každého vztahu: kdo koho víc využívá? A kdo koho opusť? Rovněž tady byla patrně Annie nako- nec nejen tou starší, nýbrž též rozhodně- ší. Přestože si můžeme myslet, že tím možná jen chtěla předejít vlastní prohře. Opět v *Rocích* najdeme tuto větu: „Zatímco mladé ženy snily o tom, jak si natrvalo získají muže, ty nad padesát, které už nějakého v minulosti měly, o žádného dalšího nestály.“

Dvě ženy v jednom těle

A navíc, známe přece spisovatele: ti potřebují nejen něco zažívat, ale taky být sami, aby mohli psát. Na konci *Mladíka* Annie Ernauxová uvádí, že začala psát text s názvem *Událost* (2000) o tom, jak prodělala jako studentka potrat. K tomu období v *Rocích* nechybí naivně umíněná poznámka, svou rozhodností příznačná pro nejistou dívku: „Vůbec netouží vdávat se a mít děti, mateřství a duchovní život nejsou podle ní slučitelné. Každopádně si je jistá tím, že by byla špatnou matkou. Jejím ideálem je volná láska z básně Andrého Bretona.“

Annie Ernauxová zde prostřednictvím vlastního příběhu, kdy nechtěně otěhotněla, tomu druhému to bylo šumafuk, rodičům to říct nemohla a doktoři nechtěli – báli se – pomoci, načrtává dobovou atmosféru, kdy nakonec musí dítce od nechtěného potomka a hanby za úplatu odpomoci anděličkářka ve svém bytě. Tady zasvíti věta odkrývající veškerý děs ze zmatku, který vrhl mladé ženě do života: „Ve svém dětství, v celém předchozím životě nenacházím nic, co by vysvětlilo, proč tam jsem.“

Na konci *Mladíka* sice autorka přímo na *Událost* odkazuje, avšak nabízí se pochopitelně otázka, co mají společného, že jsou v jednom svazku? A vůbec: je při čtení próz Annie Ernauxové přínosné zamýšlet se nad tím, co mají jejich hrdinky společného, nebo je užitečnější přemítat o skutečnosti, že tyto rozličné bytosti přebývají celý život v jednom těle? Konkrétně: co mají společného románek s mladým milencem a potrat, který proběhl o třicet let dříve? Souvisí to s tím, že se mladík právě nachází v tomtéž věku? Či s tím, že tehdy mohla, ale nechtěla, zatímco teď by už nemohla, ani kdyby chtěla?

Mladický zmatek kolem pohlavního probuzení Annie Ernauxové je pozoruhodný nejen tím, že o tom mluví – to dnes dělá každý druhý –, ale tím, jak o tom mluví

”

Nebo spíš jde o to, že pokročil nejen věk, nýbrž takéž společenská atmosféra?

Třetím, nejrozsáhlejším a taky samostatně vydaným textem je *Paměť dívky* (2016), jenž zachycuje důsledky „chvilového pocitu absolutního a pomíjivého mládí“, jak to charakterizuje Annie Ernauxová znovu již v *Rocích*: „Kvůli tomu zoufalému pocitu se dívky po ploužáku ocitaly na skládacím lehátku nebo na pláži s obnaženým mužským přirozením – dosud ho znaly nanejvýš z fotek, a to ještě kdovíjedly – a plnou pusou semene, protože si ho odmítly pustit mezi stehna, když si na poslední chvíli vzpomněly na Knausův-Oginův kalendář.“

Ale *Paměť dívky* není obdobou knih, které se nedávno vyročily, jako je kupříkladu *Svolení* (2020) Vanessy Springorové. Tedy obžalobou po letech toho, kdo dívku svedl, přestože to ona chtěla a její rodiče dopustili. Je ale fakt, že tato francouzská autorka byla tenkrát nezletilá. To Annie se v *Paměti dívky* blíží osmnácti narozeniny a jede jako vedoucí na letní tábor, kde ji svede hlavní vedoucí. Nicméně to neříká vše: kde ji hlavní vedoucí připraví o panenství... Ani to však není přesné, neboť to se do důsledku nestalo. Tak snad: kde ji hlavní vedoucí konečně ukáže to, po čem nejasně toužila.

Vyprostit tu dívku

Paměť dívky je rovněž především analýzou, nikoli obžalobou, kde by se po letech z holky stávala oběť a z kluka predátor: „Dívá se na místo, o němž s jistotou ví, že v něm prožila ty nejšťastnější chvíle od svého narození. Tam poznala večírky, svobodu, mužská těla.“ Annie se vysmekla z dohledu své matky, která ji doprovázela ještě při odjezdu na toto letní dobrodružství a která jí kontroluje kalhotky, aby se ubezpečila o tom, že její dcera početně menstruuje.

Později porovnává svůj zážitek s autoritami: „Nevím, zda v dramatickém popisu ztráty panenství z pera Simone de Beauvoirové poznává první noc strávenou s H. Zda souhlasí s tvrzením: „První proniknutí je vždy násilné.“ Jelikož nejsem dodnes schopná v souvislosti s H. uvažovat o násilí, řekla bych, že nejspíš nesouhlasí.“ Ale to až poté, co se do neomalené urputného milence mladický zamiluje, za což sklídí od ostatních posměch, a následně je toto z řetězu utržené a citově nezralé tele vnímáno jako ta, co je většinou na obtíž.

Někomu může připadat takové přehrabování se v tom, co zamlada zažil – musel zažít – každý bez ohledu na to, v jaké době, přesto zbytečně. Navíc když je tento mladický zmatek kolem pohlavního

probuzení prezentován na sto padesáti stranách. Annie Ernauxová je ovšem pozoruhodná nejen tím, že o tom mluví – to ostatně dnes dělá každý druhý –, ona je výjimečná především tím, jak o tom mluví.

„Dumám nad tím, jaký význam může mít pro ženu znovu si přehrávat výjevy staré přes padesát let, k nimž její paměť nemůže přidat nic nového. Co jí k tomu vede, když ne víra v to, že paměť je určitou formou poznání?“ Jinde si odpovídá ještě konkrétněji: „Mám pocit, že jsem vyprostila dívku z osmapadesátého, že jsem zlomila kouzlo, kterým byla přes padesát let uvězněná v této majestátní, starodávné stavbě na břehu řeky Orne plné dětí, které zpívaly: My jsme ta parta letních dětí. Teď už můžu říct: ona je já a já jsem ona.“

Za vším tedy stojí snaha propojit tehdejší a současnou Annie, respektive smířit se s tím, že to všechno byla a je ona, přestože se to dnes zdá těžko uvěřitelné. A přestože ony předchozí podoby – verze jsou neviditelné, na současné Annie Ernauxové nerozpoznatelné. To ale není všechno. Druhým momentem vytvářejícím napětí je důraz na autobiografičnost, přesnost, dokumentárnost, avšak zároveň časté upozorňování na to, že se tu píše literatura.

Vidíme to třeba při popisu epizody, kdy se Annie s kamarádkou vydávají do Londýna jako au pair, a aniž by trpěly nedostatkem, kradou tam v obchodech – asi aby potvrdily, že jsou mladá trdla –, načechž je kamarádka chycena, nicméně po lživé výpovědi Annie osvobozena. Na to konto v *Paměti dívky* čteme: „Tímto se tento text liší od fiktivního příběhu. Není možné upravit skutečnost, to, co se stalo a co je zapsané i s našimi jmény, jejím coby obviněné, mým coby svědka obhajoby, v archivu londýnského soudu.“ Annie Ernauxová je tak zaznamenavatelkou toho, co se událo. Tento „přístroj“ je ovšem schopen kdykoliv přerušit práci a pohovořit o tom, na jakém principu funguje.

Násobení možností

A je tu ještě další patro tohoto svérázného způsobu psaní. Ani to, že Annie Ernauxová je důkladnou historičkou zpracovávající vlastní život, není totiž tak jednoduché a jednosměrné. Jelikož o své mladší podobě poznamenává i toto: „Začínala jsem sebe samu přetvářet v literární bytost, v kohosi, kdo všechno prožívá tak, jako by o tom jednou mělo být psáno.“ O francouzské nositelce Nobelovy ceny se tedy nedá říct, že literárně zpracovává svůj život, jak šel bez ladu a skladu. Daleko spíš je dokumentaristkou stopující své mladší já, které se chová jako literární postava.

Jenže to zas jako bychom se ocitli velmi blízko všem těm nebohým postavčkám z bulvárního tisku. Annie Ernauxová ovšem není žádná prázdnohlavá filelna, jež na sebe všechno „práskne před celým národem“. Ona se snaží být poctivá a nahlížet se tak, aby jí to přineslo větší poznání sebe samé. Není zjištná a už vůbec ne efektní. A to ani když pronáší: „Absence smyslu toho, co prožíváme, v okamžiku, kdy to prožíváme, násobí možnost psaní.“ Tady jde o odkrývání, ne o podnikatelský záměr.

Annie též netrpí utkvělým pocitem, že za její život může někdo jiný než ona sama. V tom je blízká jiné nositelce Nobelovy ceny, přestože jejich metody jsou naprosto odlišné – Kanaďance Alice Munroové. Statečné a nadané ženy hodné obdivu.

KNiha TÝDNE

Mladík / Událost

Annie Ernauxová
V překladu Tomáše Havla vydalo nakladatelství Host, Brno 2023.
104 stran.

Za průzkum sebe sama získala francouzská spisovatelka Annie Ernauxová v loňském roce Nobelovu cenu

FOTO PROFIMEDIA